

УДК 378.046-021.68:81'33

PBL ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПИСЬМОВОЇ АКАДЕМІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ**Комова Г.В.**, доценткафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»***Рубцова В.В.**, доценткафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»***Саліонович Л.М.**, к. філол. н.,доцент кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

У статті розглядаються деякі питання навчання студентів ВНЗ письмовій англомовній комунікації в академічному інформаційному просторі. Обґрунтовується доцільність використання проблемного навчання, зокрема методу індивідуальних проектів. Розглянуто два типи проектів, які дають змогу сформувати професійні комунікативні компетенції, що передбачені програмою. Особлива увага приділяється принципу інтегрованого формування у студентів вмінь, які їм знадобляться для обміну результатами наукових досліджень та розробок.

Ключові слова: академічне письмо, професійна комунікативна компетенція, метод проектів, проблемне навчання, інтеграція вмінь, навчальна карта для самопідготовки.

В статье рассматриваются некоторые вопросы обучения студентов ВУЗов письменной англоязычной коммуникации в академическом информационном пространстве. Обосновывается целесообразность использования проблемного обучения, в частности метода индивидуальных проектов. Рассмотрены два типа проектов, которые дают возможность сформировать профессиональные коммуникативные компетенции, предусмотренные программой. Особое внимание уделяется принципу интегрированного формирования у студентов умений, которые им понадобятся для обмена результатами научных исследований и разработок.

Ключевые слова: академическое письмо, профессиональная коммуникативная компетенция, метод проектов, проблемное обучение, интеграция умений, учебная карта для самоподготовки.

Komova H.V., Rubtsova V.V., Salionovych L.M. PBL AS FOR THE FORMATION OF THE WRITTEN ACADEMIC COMPETENCE

The paper presents some issues concerning teaching university students to write in English for academic purposes. The necessity of applying problem-based learning methods, individual project work in particular, is grounded. Two types of projects are discussed and shown to be the most appropriate for acquiring professional communicative competences specified in the curriculum. Special emphasis is placed on developing integrated skills which students will need for exchanging their research findings and innovations.

Key words: academic writing, professional communicative competence, project work, problem-based learning, integrated skills, self-study guide.

Постановка проблеми. Глобальний характер, якого набуває сучасна наука, зумовлює необхідність інтеграції української науки у світовий простір. Наукові комунікації, в тому числі письмові, є невід'ємною частиною цих процесів. Таким чином, є нагальна необхідність формування компетенцій академічного письма для всебічної реалізації первинних і вторинних наукових комунікацій, що забезпечують ефективну діяльність українських вчених на світовій

арені та їх взаємодію із закордонними колегами.

Можливо, академічне письмо є найбільш складним для навчання видом мовленнєвої діяльності. Про це свідчить наявність розбіжності в рівні володіння навичками мовленнєвої діяльності в окремо взятого студента. Як правило, навіть якщо студент демонструє ґрунтовні граматичні знання, грамотно і точно репрезентує змістовну інформацію з усіх типів текстів, має достатню швидкість мови,

це ще не є підставою для того, щоб зробити висновок про його академічну грамотність, тому що здебільшого сформованість навичок академічного письма знаходиться на дещо нижчому рівні. Про бездоганну академічну письмову грамотність можна говорити тоді, коли рівень сформованості операціональної грамотності (лінгвістична компетенція), культурної грамотності (розуміння дискурсу, в якому відбувається комунікація) і критичної грамотності (вміння трансформувати інформацію в знання) [1, с. 38] дає змогу студенту продукувати академічний текст, структурований відповідно до цілей та завдань наукової комунікації. Крім того, навчання письма є складним і тривалим процесом, що вимагає зусиль у подоланні уявної монотонності, процесом, що не гарантує швидких результатів, і в цій площині є певна проблема мотивування студентів до цієї кропіткої праці.

Тому перед викладачем стоїть завдання пошуку ефективних інноваційних дидактичних методів і технологій для створення такого освітнього середовища, яке дало б змогу студентам не тільки отримати глибокі знання і розвинути професійні навички, необхідні в практичній діяльності, але й перетворити процес навчання академічного письма на захоплююче заняття, поєднане з творчими осяяннями і радістю від отриманих результатів, яку може дати тільки від душі виконаний задум [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дискусії щодо застосування методу проектів в освіті мають довгу історію. Засновником методу вважається американський педагог Вільям Кілпатрік. Згідно з його теорією, застосування мовної компетенції в предметному контексті розглядається як засіб отримання фонових знань і є умовою особистісного зростання, посилює когнітивні здібності, а мультидисциплінарний характер проектів сприяє розширенню кругозору та забезпечує учня величезним масивом знань, концепцій та ідей. У розвитку цих ідей сучасні дослідники наголошують на тому, що необхідною умовою ефективності цього виду навчальної діяльності є діяльнісний характер проектної діяльності, тому що навчання через досвід активізує пізнавальні механізми мозку [3, с. 13–14].

Вперше можливість і доцільність використовувати проектну форму в вивченні саме іноземної мови запропонувала Д. Фрід Бут [4]. Вона підкреслила основоположний принцип, який є фундаментом зазначеного методу:

формування лінгвістичних навичок не є самоціллю, воно відбувається під час виконання проекту і пов'язано виключно з практичною метою проекту.

Західна наука, досліджуючи проблеми академічного письма, успішно пов'язує методіку проектів (розглянуту в ширшому контексті проблемного методу) із завданнями ефективного формування навичок, необхідних для успішної академічної письмової діяльності. У роботах Л. Бейнса, С. Брауна, К. Лолис, К. Родса, С. Ньютон та Л. Лінн, Т. Міллера та Д. Паркера, Ф. Столлер, Х. Ріглі, Д. Мосса та К. Дюзера досліджується дидактична й академічна ефективність методу в навчанні академічного письма, пропонуються практичні засади щодо його реалізації.

Вітчизняна наука також приділяє увагу теоретичним і прикладним проблемам, що виникають у зв'язку зі зростаючою необхідністю підвищення академічної грамотності українських вчених і формування стійких навичок наукового і творчого письма (О.М. Трубіцина, І.П. Федічкіна, А. Шишко, Г. Луканська, І.М. Панченко, І.В. Малиновська). Однак метод проектів як ефективний інструмент для вирішення такого завдання розглядається нечасто, переважно він згадується у контексті підготовки фахівців у мовних вишах (М.М. Ворник, І.М. Ветрова, С.Д. Сторожук).

Огляд літератури показує, що як зарубіжні, так і українські вчені розглядають питання застосування методу проектів в організації навчання всім видам іншомовної мовленнєвої діяльності як у школі, так і в системі вищої освіти. Але що стосується навчання за допомогою завдань-проектів наукового письма в контексті післядипломної освіти, то проблема формування навичок академічного письма засобами методу проектів у вітчизняній науці менш вивчена.

Постановка завдання. Основним завданням цієї роботи є дослідити доцільність застосування окремих типів проектів у рамках проектного методу як засобу формування стійких комплексних навичок академічного письма.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом ста років проблеми застосування проектних технологій у навчанні активно обговорюються вченими і педагогами. Є низка загальноприйнятих класифікацій форм проектів. Згідно з типологією Кілпатріка, проект може служити меті втілення думки в зовнішню форму, отри-

мання естетичної насолоди, вирішення практичного завдання або вирішення розумового утруднення/проблеми, а також отримання нових даних [2]. Багато сучасних учених беруть за основу класифікацію типів проектів Е. Полат: дослідний, пошуковий, творчий, ігровий, практично-орієнтований або інформаційний за характером домінуючої в проекті діяльності; монопроект або міжпредметний проект за предметно-змістовною галуззю; жорсткий/гнучкий за характером координації проекту; індивідуальний, парний, груповий або колективний за кількістю учасників проекту, епізодичний, короткостроковий, середньої тривалості і семестровий за тривалістю проведення проекту [5, с. 31].

Вивчивши типології проектів, їх структури і можливості застосування, можна зробити висновок, що найбільш ефективним стосовно завдань формування навичок академічного письма буде семестровий індивідуальний творчий монопроект, гнучкий за характером координації та інтелектуальний за змістом, у процесі якого думки вченого втілюються у зовнішню форму в процесі вирішення наукових та/або соціальних завдань, що має бути пов'язано з певним розумовим утрудненням. Відповідно до наведених критеріїв було обрано два типи проектів для аналізу щодо застосовності певних проектних форм у навчанні наукового письма, а саме дослідницький та творчий проекти.

Дослідницький тип проекту був вибраний для навчання написанню англійською мовою анотацій статей та тез доповідей на конференціях. Вибір саме такого типу проекту був зумовлений, по-перше, можливістю поєднання тренування вмінь в умовах, найбільш наближених до реальних професійних ситуацій, з оцінюванням рівня сформованості компетенцій, набутих під час проведення проекту, по-друге, можливістю створення сприятливих умов для розвитку інтегрованих мовленнєвих умінь згідно з критеріями ЗЄР [6].

Роботу над проектом було поділено на дві фази: тренувально-підготовчу та продуктивну. Перша фаза націлена на виявлення початкового рівня сформованості вмінь та аналіз індивідуальних навчальних потреб; ознайомлення студентів із довідковою літературою, що може стати їм у нагоді при написанні творчих робіт; ознайомлення зі стилем та зразками англійських текстів (анотації, реферати, тези доповідей тощо); розширення словарного запасу завдяки загальнонауковій

лексиці та фаховій термінології; набуття сталих навичок та формування належного рівня умінь із письмової комунікації. Тренувальна фаза передбачає складання студентами індивідуального навчального плану на семестр та розробку навчальних карт для самопідготовки.

Сама розробка навчальних карт є індивідуальним міні-проектом і дає змогу формувати початкові навички такого виду роботи у студентів, до того ж, вона дає змогу викладачу комбінувати різні методи, що сприяє найкращому засвоєнню матеріалу. Пілотне застосування навчальних карт вже показало помітний результат, і тому вони можуть бути рекомендовані для роботи над формуванням вмінь грамотного академічного письма.

Навчальна карта є дидактичною розробкою, яка покликана ліквідувати прогалини будь-яких аспектів мовної підготовки студента. Технологія використання навчальних карт для самостійної роботи (self-study guide) базується на принципі «навчись сам та навчи іншого» і тому вимагає від студентів виконання ролі викладача/інструктора (елемент рольової гри), обміну картами та складання спільними зусиллями бази довідкових та тренувальних матеріалів (прийом із методики взаємонавчання).

До структури навчальної карти обов'язково входять такі елементи: мовний аспект, який потребує вдосконалення; навчальне завдання; очікувані результати; навчальний контент (короткі правила-інструкції, ілюстративні зразки); тренувальні вправи для формування стійких навичок; проблемне творче завдання для формування вмінь та оцінювання результату навчання.

Кінцевим продуктом цієї фази можуть бути: словник-госарій (загальнонаукової лексики, фахової термінології, сталих словосполучень), анотація, короткі тези доповіді (одна сторінка), слайди до усної презентації. Навчальні карти також можуть розглядатися як кінцевий продукт і підлягати оцінюванню, тому що вони є цінним довідковим і тренувальним ресурсом, що створюється самими студентами з урахуванням їх навчальних потреб, і вводяться до єдиної ресурсної бази, якою будуть користуватися усі учасники наступної фази проекту.

Друга фаза є повномасштабним проектом зі створення кінцевого письмового продукту – тез доповіді на конференції, реферату, наукової статті (згідно з цілями навчальної робочої програми) – і передбачає індивіду-

альну роботу кожного студента над самостійно обраною темою, пов'язаною зі спеціальністю.

Вважаємо за необхідне організувати взаємне рецензування виконаних проектних робіт самими учасниками, що буде стимулювати критичне мислення студентів, розвивати вміння комплексного оцінювання за встановленими критеріями та робити висновки.

Ще одним видом індивідуального моно-проекту є творчий проект. Варто зазначити, що його застосування досить обмежене, що зумовлено загальним невисоким рівнем підготовки студентів і незначною сформованістю академічної грамотності рідною мовою, проте в окремих випадках цей вид проекту може бути успішно реалізований. Реалізація творчого проекту передбачає перехід від *product writing* (у процесі виконання дослідницького проекту) на більш високий рівень *process writing*, який передбачає створення власного креативного письмового тексту.

Творчий проект був обраний для навчання написання англійською мовою публіцистичної науково-популярної статті (за темою дисертаційного дослідження), іншими словами, креативного тексту, що має характер і ознаки наукового нарративу. Варто зазначити, що, дійсно, у процесі вибору формату навчання академічного письма треба орієнтуватися на деякі характерні риси, притаманні науковому дискурсу залежно від галузі знань, адже, на перший погляд, цілком логічним є зауваження щодо формального, уніфікованого та лаконічного характеру викладу інформації у наукових текстах фізико-математичного, технічного і природничого циклів, на відміну від гуманітарних наук, де відбір виразних засобів нагадує стиль художнього або публіцистичного тексту [7, с. 152]. Але вибір саме

формату наукового нарративу як типу завдання в рамках творчого проекту, у тому числі і для створення наукового нарративного письма у галузі фундаментальних і природничих наук, зумовлений тим, що жанр наукового нарративу стрімко набирає популярність у середовищі глобальної науки. І для цього є багато причин, у тому числі, варто зазначити необхідність прямого діалогу вчених із неекспертною аудиторією для успішного вирішення проблем, критично важливих для сталого розвитку суспільства в таких найважливіших наукових сферах, як енергетика, штучний інтелект, енвайроментальні ризики, медицина тощо. У зв'язку з розгорнутими інформаційно-медійними війнами, провокаційними публікаціями в окремих медіа з метою ввести людей в оману в інтересах окремих корпоративних сил, у суспільстві сформувався запит на правдиву неспотворену наукову інформацію з перших рук. У цьому контексті навчання майбутніх учених мистецтву наукового нарративу стає особливо актуальним.

Семестровий творчий проект може бути реалізований як послідовний ряд мікропроектів, що зумовлено логікою поетапного розвитку та необхідністю відпрацювання широкого спектру спеціальних умінь у діапазоні від екстралінгвістичних до лінгвістичних навичок зі зростаючою складністю.

Загальний вид і характеристики етапів творчого проекту з створення наукового нарративного тексту наведено у таблиці 1.

Формування екстралінгвістичних навичок передбачає, по-перше, осмислення місця своєї науки серед інших наук, узагальнення її ролі у сталій взаємодії з громадськістю, а також оцінку глобальних причинно-наслідкових зв'язків у контексті прогнозування майбутніх ризиків, з якими може зіткнутися людство

Таблиця 1

Етапи роботи над творчим проектом

Етапи	Теоретична складова частина	Прикладна складова частина	Практичний результат
Екстралінгвістичний	Огляд можливих форм та змісту взаємодії науковців із суспільством	Формування власного індивідуального погляду на форму та зміст діалогу з суспільством	Виклад власного бачення на діалог, оцінка своїх можливостей та перспектив у формі есе
Лінгвістичний	Огляд жанрів та стилів наукової літератури, основ композиції, виразних засобів (хеджинг, модальні дієслова, метафори, засоби емоційного забарвлення мови)	Лінгвістичний аналіз лекцій та усних виступів вчених, аналіз статей формату « <i>science journalism</i> »	Трансформація формального наукового тексту у науковий нарратив
Продуктивний	Систематизування інструментів створення наукового нарративного тексту та принципів їх відбору відповідно до мети комунікації	Застосування комплексу інструментів відповідно до мети комунікації	Написання статті науково-популярного або публіцистичного характеру

у результаті наукового прогресу. Результатом може стати огляд цивілізаційного досвіду розвинених країн в області заходів, що вживаються для проектування наукового знання на наявні проблеми суспільства, оцінки можливостей вченого в сфері застосування теоретичного знання для вирішення практичних завдань. По-друге, на цьому етапі формується особисте бачення свого завдання або місії як вченого, відбувається рефлексія стосовно формування особистого послання суспільству, розуміння характерних особливостей аудиторії для ефективної взаємодії з нею і передачі свого меседжу. Результатом може стати короткий письмовий огляд досвіду діяльності українських і зарубіжних вчених із взаємодії з громадянським суспільством. Варто зазначити, що західна наука традиційно прагне удосконалювати механізми взаємодії з суспільством із метою повернути до себе довіру, тому є величезна кількість інтеграційних проектів, що опікуються проблематикою взаємодії науки та суспільства, наприклад ZIPAR (<https://zipar.org/about/>), Reflexions (http://www.reflexions.uliege.be/cms/c_5236/en/home), OECD Global Science Forum (<http://www.oecd.org/sti/sci-tech/oecdglobalscienceforum.htm>), які можуть слугувати аутентичним джерелом інформації.

Формування лінгвістичних навичок передбачає, по-перше, визначення форми взаємодії та відповідного формату жанру, по-друге, визначення стилю, композиційної структури повідомлення, по-третє, аналіз виразних засобів, характерних для обраного жанру наукового письма.

Із метою вирішення згаданих завдань проводиться короткий установчий теоретичний курс з основ наукового нарративного письма, після чого доцільно звернутися до аналізу зразків англійського наукового нарративу, наприклад TED talks (<https://www.ted.com/>) або Popular Science (<https://www.popsci.com/>). Результатом цього мікропроекту може стати робота з трансформації короткої наукової статті в науковий нарратив.

Після успішного завершення зазначених етапів підготовки створюється власне цільовий науково-публіцистичний або науково-популярний текст.

На завершальному етапі, на етапі презентації продукту, творчий проект набуває міждисциплінарного характеру: молоді вчені презентують результати власного дослідження колегам з інших галузей знання. Як правило, групи першого курсу аспірантури організо-

вані таким чином, що в одній групі можуть перебувати молоді вчені, сфери наукових інтересів яких абсолютно не пов'язані між собою. Тому в процесі презентації творчого проекту відбувається взаємний обмін ідеями, концепціями і перспективами вирішення найскладніших завдань сучасності, що надає творчому проекту ще й просвітницький характер, відбувається передача первинного експертного знання від вченого до освіченого неспеціаліста.

Варто зазначити ще одну позитивну сторону застосування саме творчого проекту. Його використання вирішує серйозну проблему сучасності, з якою, на жаль, дедалі частіше стикаються викладачі вишів у рамках курсу академічного письма – неправомірне запозичення чужих ідей, привласнення результатів інтелектуальної праці, іншими словами, плагіат. У процесі активних розробок нових стратегій і методів навчання, що ведуться з метою унеможливлення плагіату в академічному середовищі, проектний метод може зайняти почесне місце завдяки індивідуальному характеру завдань і творчому характеру їх виконання.

Висновки основного матеріалу дослідження. Отже, у цій статті здійснено спробу обґрунтувати доцільність використання методики проблемного навчання на базі індивідуального проектування для поетапного навчання майбутніх науковців письмовій комунікації англійською мовою в академічному середовищі. На нашу думку, застосування запропонованої методики та системи завдань забезпечує поступове оволодіння міцними вміннями письмового спілкування.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у пілотуванні та впровадженні у навчальний процес моделі групового проекту навчання письмовій комунікації, внаслідок чого очікуємо створення навчальних ситуацій, які найбільш наближені до умов реального академічного контексту і тому сприятливі для справжньої інтеграції вмінь внаслідок колективної співпраці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Green B. The New Literacy Challenge? Literacy Learning: Secondary Thoughts. 1999. Vol. 7, N 1. Victoria: Australian Literacy Educator's Association. P. 36–46.
2. Kilpatrick W. (1918). The Project Method. Teachers College Record 19:319–35.
3. Wrigley H.S. (1998). Knowledge in action: The promise of project-based learning. Focus on Basics. Volume 2, Issue D, 13–18. URL: <http://ncsall.net/index.html?id=384.html>.